

ДИНАМІКА МОВНИХ ЗМІН У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

DYNAMICS OF LANGUAGE CHANGES IN MODERN DISCOURSE

Шаповаленко Н.М.,

*orcid.org/0000-0002-6653-0675**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри мовної підготовки**Одеського державного університету внутрішніх справ*

Стаття присвячена дослідженню динаміки мовних змін у сучасному лінгвістичному дискурсі, що визначається взаємодією соціокультурних, глобалізаційних і технологічних чинників. У статті проаналізовано ключові аспекти лексичних, синтаксичних, морфологічних, фонетичних і семантичних трансформацій, які формують сучасний мовний простір. Особливу увагу приділено впливу цифровізації, яка сприяє спрощенню комунікативних структур, адаптації мови до нових технологічних реалій та інтеграції мультимедійних елементів у мовлення. Акцентовано увагу на ролі англіцизмів у формуванні новітнього лексикону, а також їх адаптацію до граматичних і фонетичних норм. Розкрито явище демократизації мовних норм, що виявляється у поширенні нових форм словотвору та неологізмів, а також у зміні регіональних мовних варіантів. Автор акцентує увагу на зростанні популярності розмовних і неформальних стилів у публічному дискурсі, що відображає прагнення до лаконічності та доступності мовлення. Одночасно спостерігається активна дерусифікація мовного простору, спрямована на зміцнення національної ідентичності та повернення до автентичних норм сучасної мови. У статті також висвітлює значення соціальних медіа як простору, що стимулює появу нових мовних моделей і трансформацію традиційних дискурсивних жанрів. У ході дослідження визначено головні тенденції мовних змін, які з одного боку, свідчать про пристосування української мови до сучасних умов глобалізації, а з іншого – про її здатність зберігати національну самобутність. Автор здійснив висновок про важливість дослідження динаміки мовних змін для формування ефективних стратегій мовної політики, що враховують як інноваційні процеси, так і необхідність підтримки мовної стабільності. Результати роботи мають теоретичне і практичне значення для розвитку сучасної української лінгвістики, зокрема для вивчення взаємозв'язку між мовою, суспільством та новітніми технологіями.

Ключові слова: лексична трансформація, мовна адаптація, цифровізація комунікації, англіцизм, демократизація мовних норм, національна ідентичність, мовна політика.

The article is devoted to the study of the dynamics of linguistic changes in contemporary linguistic discourse, which is determined by the interaction of sociocultural, globalization, and technological factors. The paper analyzes key aspects of lexical, syntactic, morphological, phonetic, and semantic transformations that shape the modern linguistic space. Particular attention is paid to the impact of digitalization, which facilitates the simplification of communicative structures, the adaptation of language to new technological realities, and the integration of multimedia elements into speech. The role of Anglicisms in shaping the modern lexicon is emphasized, as well as their adaptation to grammatical and phonetic norms. The phenomenon of the democratization of language norms is revealed, manifesting in the spread of new word-formation patterns and neologisms, as well as in changes in regional language variants. The author highlights the growing popularity of colloquial and informal styles in public discourse, reflecting a tendency toward conciseness and accessibility of speech. Simultaneously, an active process of derussification of the linguistic space is observed, aimed at strengthening national identity and restoring the authentic norms of the contemporary language. The article also explores the significance of social media as a space that stimulates the emergence of new linguistic models and the transformation of traditional discursive genres. The study identifies the main trends in linguistic changes, which, on the one hand, demonstrate the adaptation of the Ukrainian language to the contemporary conditions of globalization, and on the other, its ability to preserve national uniqueness. The author concludes that researching the dynamics of linguistic changes is crucial for developing effective language policy strategies that consider both innovative processes and the necessity of maintaining linguistic stability. The results of the study have theoretical and practical significance for the development of modern Ukrainian linguistics, particularly in examining the interconnection between language, society, and new technologies.

Key words: lexical transformation, language adaptation, digitalization of communication, Anglicism, democratization of language norms, national identity, language policy.

Постановка проблеми. Сучасний дискурс української мови активно трансформується під впливом масштабних глобальних змін та внутрішнього зсуву соціокультурного життя. Глобалізовані та оцифровані реалії створюють підґрунтя для міжкультурних та багатомовних взаємодій, які суттєво впливають на організацію, функції та використання української мови. Динаміка мовних тран-

сформацій посідає провідне місце в дослідженнях лінгвістичних наук сучасності, оскільки є не тільки станом мовної системи, а й головним фактором соціальних змін. Увага до проблеми сприяє глибокому тлумаченню взаємозв'язку між мовою, культурою та ідентичністю, сприяє виробленню практичних рекомендацій щодо збереження та розвитку мовного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Найновіші дослідження, присвячені динаміці варіативності мови в сучасному українському дискурсі, свідчать про істотну роль соціокультурних, політичних і технологічних факторів у формуванні сучасного мовного простору. Науковці відзначають ключові чинники, спровоковані російською агресією та цифровізацією комунікації, такі як соціальні мережі та англіцизми, які суттєво вплинули на переформатування мовних норм.

Л. Белей зазначає, що війна не тільки змінила громадську думку, а й повністю змінила мовну ситуацію в Україні. Його дослідження відображає тенденцію до інтенсивної дерусифікації, яка проявляється у відмові від російської комунікативної практики, заміні російської лексики українськими словами та загальному поширенні використання української мови в усіх сферах життя. Дослідження Н. Дзюбак та Г. Морараш розглядають вплив Інтернет-дискурсу на мовну норму. Автори зазначають, що в цифровому середовищі активно розвиваються нові мовні тренди. Стаття У. Добосевича присвячена варіативності української лексики в межах мовної динаміки. Звертається увага на тенденції розвитку словникового запасу, його поповнення за рахунок запозичень, семантичних змін, моделі словотвору, що виникають.

Вплив цифрових платформ на мовні практики молоді, як вважає Н. Круглик, проявляється у розширенні сленгового лексикону, а також активному запозиченні іншомовних термінів. Питанням запозичень значну увагу приділяють П. Лада та В. Птуха з колегами. Дослідження Г. Мацюк мало на меті дослідити мовний ландшафт України з позицій лінгвістичної ідеології. Автор акцентує увагу на тому, що сучасна мовна сфера є сферою взаємодії різних ідеологічних підходів до мовної політики, які впливають на процеси нормотворення, планування мов, статус української мови в суспільстві.

Лексичні зміни дискурсу ЗМІ дослідила Л. Семак, що вказує на збільшення нових лексичних одиниць, тенденцію до спрощення мовної структури та нових способів вираження під впливом глобальних комунікаційних процесів. Ці ж аспекти висвітлюються в дослідженнях Н. Чубінської та Г. Намачинської щодо проблеми запозичень у сучасному лінгвістичному дискурсі. Трансформації мовної ідентичності українців під впливом війни спостерігає Г. Шумицька. Вона наголошує, що після 2022 року в українському суспільстві різко зріс запит на мовний суверенітет, який робить перші кроки, витісняючи російську мову як з повсякденного спілкування, так і з освіти та бізнесу.

Вивчення наукових досліджень доводить, що мовні зміни, які відбуваються в сучасному українському дискурсі, є багатосторонніми та складними. Вони включають лексичні, граматичні, синтаксичні та соціолінгвістичні аспекти, що представляють як внутрішньомовні процеси, так і позасистемний соціокультурний вплив. Війна, цифровізація, глобалізація, створення мас-медіа сприяють як процесу модернізації мовної норми, так і її адаптаційному пристосуванню до нових реалій, що відносить подальше вивчення цих процесів до сфери їх дії.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд основних динамічних тенденцій мовних змін у сучасному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Динаміка варіативності мови в сучасних дискурсах є багатограним фактом, який включає особливості мовної системи, комунікативних практик і соціокультурного середовища функціонування мови. Вивчення цього факту вимагає комплексного аналізу в рамках історичного розвитку мовної системи, наслідків глобалізації, змін у суспільному житті, цифрових технологій і масової культури [9].

Рух зрушень мови проявляється на рівні слів. Однією з ключових причин є чужомовне запозичення, яке зумовлене потужним входженням України у світовий інформаційний простір, зростанням глобального бізнесу та технологій [3]. У сучасному українському мовленні є багато англійських слів, які показують, як зв'язаний світ і наскільки англійська впливає на спосіб отримання та надання інформації. Найкраще це помітно в таких сферах, як ІТ, онлайн-продажі, молодіжна культура та соціальні сайти, де англійська допомагає як «міст» для спілкування між людьми з різних місць. Нові англійські слова, які з'являються в українському мовленні, найчастіше говорять про речі, які не мають назв у старій версії мови, або демонструють ідеї, які поширилися з англійського світу.

Такі слова, як «стартап», «фідбек», «фріланс», «апгрейд», «тренд» та багато інших стали частиною мови, підлаштовуючись під українські граматичні та фонетичні правила. Вони можуть змінюватися в процесі вживання: змінюватися за відмінками, узгоджуватися з іншими частинами мови або набувати типових українських суфіксів чи закінчень [6].

Хоча запозичення англіцизмів прийнято розглядати як природний процес збагачення лексикону, їхнє поширення викликає суперечки щодо чистоти та самобутності української мови. Більшість із цих слів з часом набувають належних українських відповідників або замінюються

адаптованими варіантами, однак більшість англіцизмів назавжди закріпилися у вживанні, особливо серед молодшого покоління та професійних секторів [11]. Вони слугують для позначення неформальності у мовленні та письмі, соціального чи професійного статусу та сприяють економії висловлювання, оскільки більшість із цих слів часто означають складніші значення в коротшому вигляді. Тому в українській мові закономірно з'являється більше англіцизмів у рамках глобальних трендів і розвитку цифрового простору. Адаптовані до морфологічних і фонетичних норм української мови, демонструють, наскільки гнучкою і відкритою є система до змін, зберігаючи стару структуру мови у відповідності до вимог нової комунікації [8].

У синтаксисі динаміка змін мови проявляється в тому, як речення спрощуються і конструкції скорочуються. Це відбувається через вплив цифрової комунікації. Зміни в мовній динаміці виникають через тенденцію до спрощення речень і скорочення їхніх конструкцій, процес, викликаний впливом цифрової комунікації. Природа сучасних комунікаційних сцен зазвичай коротка. Соціальні мережі, месенджери та смс рекомендують використовувати короткі фрази, аббревіатури та емодзі як різні види емоційного забарвлення.

Фонетичні зміни в мові менш спостерігаються в сучасному дискурсі, але все ще існують. У розмовній мові виникають нові інтонаційні моделі, що можна пояснити впливом мас-медіа та різними стилістичними експериментами масової культури. Крім того, є певні регіональні та соціальні варіації, коли носії української мови в різних регіонах починають розвивати деякі специфічні фонетичні особливості, які потрапляють у національний простір.

Зміни на морфологічному рівні мають чітку тенденцію до демократичності мовних норм, що проявляється у спрощенні та варіативності граматичних форм. Відхід від твердо закріплених літературних норм все більше позначає сучасне використання мови, спричинене головним чином динамічним впливом усного мовлення та соціальних мереж і цифрових платформ, створюючи нові морфологічні структури. Більша толерантність до нововведень у словотворенні, помітна особливо в більш неофіційних регістрах мови, виражає розширення меж нормативності.

Процес дерусифікації мовного простору є багатовимірним і складним і свідчить про глибокі соціолінгвістичні, політичні та культурні зрушення, які відбуваються в сучасному українському суспільстві. Воно передбачає лексичні,

морфологічні, синтаксичні, стилістичні і навіть символічні зміни в мові, оскільки остання є не тільки інструментом, а й виконує ідентифікаційну функцію [10].

Упродовж своєї історії українська мова зазнавала величезного впливу російської мови, насамперед через політику та культуру, що призвело до активного запозичення лексики та зміни синтаксичних структур, витіснення справжньої мовної норми. Дерусифікація означає процес усунення цього впливу з кожного сегменту мовної структури. Це здійснюється як через інституційні заходи, так і через зміну мови в напрямку нових соціальних норм [12].

Відновлення специфічних норм української мови передбачає збагачення словникового запасу для виправлення граматичних конструкцій та усунення недоліків, що є наслідком одночасного використання російської та української мов. Важливішим є процес усунення русизмів у словах, запозичених з інших, ближчих за звучанням і структурою до фонетики та морфологічних форм в українській системі. Важливим є завдання досягнення стандартної вимови, утримуючись від специфічних фонетичних рис та інтонаційних схем російської мови, які проникають у мовлення, особливо в регіонах, де українська мова перебувала під впливом русифікаційного тиску [1].

Одним із головних інструментів дерусифікації є освітні та культурні заходи для підвищення популярності, поширеності та статусу української мови. Одними з ключових важелів у цій сфері є нові шкільні підручники та програми, активне просування медіаконтенту українською мовою, підтримка кінематографу, літератури, музики. Важливе значення має також формування наукової лексики, яка сприяла б зміцненню позицій мови в рамках професійної та наукової сфери.

Зростає кількість людей, які спілкуються українською на роботі та у побуті, допомагаючи відштовхнутися від старих російських способів комунікації. Соціальні медіа займають важливе місце для поширення використання мови, також демонструють більше публікацій українською мовою.

Дерусифікація мовного простору не відбувається одразу, а є поступовим процесом, який поширюється на всі сфери життя. Вона може бути успішною лише за умови державної мовної політики, рівня суспільної підтримки та готовності громадян активно впроваджувати українську мову в усі сфери спілкування [7].

Відповідно дерусифікація – це не лише мовне, а культурно-ідеологічне явище. Це призводить до відновлення національної ідентичності, поси-

лення культурної ідентичності та гармонізації мовної системи в рамках природних для української мови тенденцій. Це включає в себе лексичні, граматичні, фонетичні та стилістичні аспекти мовної структури і вирішить долю мовного простору для протистояння зовнішнім впливам і відповіді на сучасні комунікативні виклики.

Одним із найбільш динамічніших проявів морфології є поява нових моделей дериваційної морфології, які обов'язково породжують конфігурації, які не є звичайними чи типовими для традиційного словотворення. Зокрема, активно поповнюється лексикон молодіжного сленгу за рахунок експериментального використання словотворчих афіксів і скорочень, а також контамінації слів і їх семантичного зміщення. Спочатку вони функціонують як предмети окремих соціальних груп, але згодом вони можуть потрапити в ширший комунікативний простір і стати предметами загального використання [5].

Нові терміни, які виникають у таких випадках, частіше вживаються не лише в звичайних розмовах, але й у великих масивах новин і навіть у важливих ділових чатах, що демонструє, наскільки вони прийняті. Це цілком реально для нових типів прикметників і дієслів, які перевіряються за правилами, заснованими на хороших мовних звичках. Подібні зміни свідчать про основний рух до простого способу використання мови, де є поєднання між дотриманням старих правил і адаптацією до нових стилів спілкування.

Порівняний прескриптивізм у використанні лексичних одиниць заохочує до поширення варіацій у всій системі, що робить її більш піддатливою для послаблення обмежень у напрямку змін, які просуваються як відповідь на універсальну ініціативу спрощення, співпраці та об'єднання доменів мов.

У зміні значень слів і виникненні полісемії проявляється семантична сторона зміни мови. Зазвичай це відбувається через те, як і яким чином використовуються слова. Прикладом є слово «лайкати», яке спочатку використовувалося у вузькому значенні в середовищі соціальних мереж, а тепер поширюється на позначення будь-якого виду схвалення.

Соціокультурне середовище є одним із головних рушійних сил, що впливають на зміни мови. Сучасний український дискурс демонструє інтенсивну дерусифікацію, повернення до справжніх національних норм мови. Водночас хвиля глобалізації спонукає до певних коригувань мови до реалій сьогодення, зокрема до інтернаціоналізації комунікативних стратегій.

Серед найбільш суттєвих тенденцій мовної комунікації, що відображають реальні зміни соціолінгвістичного та культурного характеру, виділяється широка популяризація усних і невимовлених форм у будь-якому виді публічної розмови. Вони підтримуються рядом факторів, серед яких особливо помітні глобалізація, цифровізація масової комунікації, зростання ролі соціальних мереж, зміна уявлення людей про силу мовлення та дискурсивна демократизація. У результаті формально-стилістичні норми, традиційно прийняті публічною промовою, були максимально порушені неформальною розмовною мовою, що розширило її функціональний діапазон і скоротило дистанцію між оратором і аудиторією.

Одним із ключових аспектів цього процесу є те, як елементи усного мовлення активно проникають у публічний політичний та науковий дискурс, медіа чи бізнес-комунікації, переважає тенденція до простих синтаксичних структур, лексики, насиченої емоційністю, експресивного звернення до адресата, та фрагменти розмовної інтонації. Політики, публічні інтелектуали та представники медійної сфери, як правило, використовують нижчий рівень словникового запасу. Це надає можливість встановити неформальний контакт зі своєю аудиторією та створити атмосферу довіри. Стилiстична розмаїтiсть мовлення в цьому аспекті функціонує між стандартними нормами та індивідуальною експресивністю, характерною для неформального спілкування.

Формування цифрового середовища, зокрема соціальних медіа, зіграло ключову роль у тому, щоб неформальність стала модною в публічних виступах. Серед блогерів, журналістів і публічних персонажів поширено використовувати лаконічні вирази, сленг, меми, емодзі та інші форми, характерні для усного спілкування, які роблять їхні повідомлення легкими та привабливими для широкої аудиторії. Ця тенденція відображає зміни у підході до інформації, оскільки сучасний адресат віддає перевагу коротким, яскравим і недвозначним записам, які можна швидко засвоїти в умовах високошвидкісного потоку інформації. Саме на цьому тлі зростання неформальних стилів знаходить підтримку не в абсолютному домінуванні над нормативною мовою, а в пристосуванні мовної практики до нової технологічної та комунікативної реальності [4].

Найважливішим чинником є збільшення використання розмовної мови в офіційних документах, законах, правилах і адміністративних

документах, які раніше вимагали складного словникового запасу, довгих речень у нечітких фразах. Ця зміна є частиною загальної спритності в спілкуванні; з метою зробити їх більш ефективними та доступними для широкої громадськості. Однак існує ризик переходу до надмірного спрощення, що може поставити під загрозу точність виразу та, у процесі, поглинути попередні норми мови.

Особливість демократичності дискурсу, яка виникає в процесі розширення використання розмовного, неформального стилю, виявляється також у зміні поглядів на мовну правильність і престиж мовного варіанту. Якщо раніше офіційно-діловий стиль вважався найбільш зразковою нормою, то в суспільстві все частіше допускається відхід від жорсткого наказового правила використання більш природного, динамічного мовлення. Це влучно відображається в сучасній рекламі, розважальних програмах, діалозі державних інституцій із громадянами – все більше переважають знакові риси комунікації [2].

Іншою частиною цієї зміни є більша роль особистих почуттів у розмові. Використання «Я», створення особистих повідомлень, жарт, рішуче висловлювання та інші способи допомагають створити відчуття правильного спілкування з кимось, що є ключовим у сучасному світі. Це робить публічні виступи, новини та навіть офі-

ційні нотатки часто зробленими в стилі, який був лише для розмов між людьми.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що процес варіювання мови в сучасному українському дискурсі є надзвичайно складним і багатограним, оскільки відображає взаємодію між мовною системою та соціальними, культурними технологічними факторами. Результати дослідження встановили, що глобалізація, цифровізація та демократизація комунікації сформували основні рушійні сили, які визначають суть сучасного мовлення. На лексичному рівні зміни найсуттєвіші з моменту активного запозичення, появи неологізмів, переосмислення значень слів. Синтаксичні зміни відбулися під впливом прагнення полегшити структуру мови, тоді як морфологічні та фонетичні зміни відображають мінливість і поступове відхилення від норм, які досі вважалися обов'язковими. Процес відбувається паралельно з посиленням тенденцій дерусифікації та відновлення автентичності української мови, що робить її засобом вираження ідентичності нації. Встановлення основних тенденцій і факторів, що впливають на мовні зміни, дає підстави для розмірковувань про те, якою мірою ці знання мають бути застосовані в процесі розробки мовної політики для забезпечення сталого розвитку української мови в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белей Л. Вектори мовних змін в Україні під впливом російської агресії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 75. Т. 1. С. 157–162.
2. Дзюбак Н. М., Морараш Г. В. Вплив інтернет-дискурсу на формування мовної норми в сучасній українській мові. *Вісник гуманітарних наук*. 2024. № 2. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/8/7> (дата звернення: 29.01.2025).
3. Добосевич У. Слово крізь призму часу і динаміки. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. № 68. С. 328–332.
4. Круглик Н. А. Вплив соціальних мереж на мовне середовище молоді. *Актуальні проблеми сучасної науки та освіти (частина III)* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19–20 жовтня 2020 року. Львів : Львівський науковий форум, 2020. С. 51–52.
5. Кудря Н. О. Сленг як провідний засіб спілкування сучасного покоління. *Мови та літератури у полікультурному суспільстві* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (17 листопада 2017 р.). Маріуполь : МДУ, 2017. С. 205–207.
6. Лада П. Граматичне освоєння англіцизмів у сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*. 2020. № 40 (2). С. 71–80.
7. Мацюк Г. Лінгвістичний ландшафт України як взаємодія мови та ідеології: минуле і сьогодення. *Мова і суспільство*. 2017. № 8. С. 71–82.
8. Птуха В., Кухта В., Дуб О. Роль англіцизмів в сучасній українській мові та їх вплив на розвиток лексики та граматики. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 8 (26). С. 366–377.
9. Семак Л. Динаміка лексичної норми в сучасному масмедійному дискурсі. *Ukrainian sense*. 2024. №1. С. 159–169.
10. Чорний М. Українська мова як маркер національної ідентичності. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання : матеріали VII Міжнародної студентської науково-технічної конференції*. 2024. С. 55–56.
11. Чубінська Н., Намачинська Г. Поняття «запозичення» у сучасному мовознавчому дискурсі. *Вісник науки та освіти*, 2024. № 5 (23). С. 550–562.
12. Шумицька Г. В. Зміни в мовній ідентичності українців під час російсько-української війни: 2022 рік. *Українська мова*, 2022. № 84. С. 3–10.